

ekolisty

informačný spravodaj Priateľov Zeme - SPZ

4 / 2006

**Priatelia
Zeme
SPZ**

Po stopách PVC
10 rokov Priateľov Zeme – SPZ, obdobie rokov 2001-2003

Rozhovor s Jerry Manderom

Vlastnoručne vyrobená sviečka, Ako ušetriť pri praní

VIANOCE - Obdarujme blízkych svojim srdcom

Do celoslovenského týždňa "Nespaľujme odpady" sa zapojili aj deti hospitalizované v nemocnici v Banskej Bystrici... viac na strane 7

Obsah čísla 4 / 2006

- 03** *Zapojte sa*
- 04** *Téma: Po stopách PVC*
- 06** 10 rokov Priateľov Zeme – SPZ, obdobie rokov 2001-2003
- 07** *Aktivity Priateľov Zeme*
- 12** *Rozhovor: Jerry Mander*
- 14** *Ekotipy - Vlastnoručne vyrobená sviečka, Ako ušetriť pri prani...*
- 15** *Ekoporadňa: VIANOCE - Obdarujme blízkych svojim srdcom*
- 16** *Vy sa pýtate, my odpovedáme: Čo mám urobiť s použitým olejom z kuchyne?*

Informačný spravodaj Ekolisty

Vydáva:
Priatelia Zeme - SPZ, Košice
Adresa:
P. O. BOX H - 39, 040 01 Košice
kancelária: Alžbetina 53
tel./fax: 055 / 677 1 677
mob.: 0903 77 23 23
e-mail: spz@priateliazeme.sk
http://www.priateliazeme.sk/spz

Redakčná rada:
Ing. Ivana Machová
Ladislav Hegyi
Branislav Moňok
Katarína Vrábľová
grafická úprava: René Říha
Dátum vydania: december 2006

Foto na titulnej strane:
archív Priateľov Zeme - SPZ, 2006

Ostatné fotografie, ak nie je uvedené inak, archív Priateľov Zeme.

ISSN 1335-437X

 Vytlačené na recyklovanom papieri

Pekný deň,

Pozdravujem Vás zo stránok zimného (vianočného) čísla Ekolistov. Vianoce sú pre mnohých očakávaným sviatkom v roku, či už veriacich alebo neveriacich ľudí. Stretnutia s blízkymi sú intenzívnejšie, atmosféra sa zafarbí do rozprávkovia až sa miestami zdá, že všetci a všetko je dobré. Sviatok môžeme hlbšie prežiť, keď poznáme jeho význam. Každý vieme, že slávime narodenie božieho syna (asi od 4.storočia n.l.). Práve v tento čas sa môžeme zamyslieť nad zmyslom jeho príchodu na svet, nad jeho odkazom a prirovnať k našemu životu.

Pozrime sa však hlbšie do histórie, čo tento čas znamenal pre našich predkov a tiež čím sa toto obdobie vyznačuje z hľadiska prírodných cyklov. Keď budeme bližšie našim koreňom a prírode, lepšie môžeme vychutnať toto vianočné obdobie.

Slnko je jedným z najuctievanejších telies (vecí, javov) vo všetkých prírodných národoch sveta. Už v najstarších dobách sa pozorovalo, že okrem cyklu denného má slnko ročný cyklus spočívajúci v predlžovaní a opätovnom skracovaní dní. Zistené boli preto dva prechodové body - letný a zimný slnovrat.

Z toho vyplývala predstava, že slnko sa na zimný slnovrat rodí - dni sa začínajú predlžovať, na letný slnovrat dosiahne vrchol svojej sily, následne sa dni začnú skracovať - slnko začne slabnúť až na zimný slnovrat zomrie, aby sa vzápätí mohlo narodiť. Tento sviatok zimného slnovratu pripadá na Vianoce. Cirkev teda stanovila 25. december ako sviatok Kristovho narodenia a proti starým predstavám postavila vlastný obraz Vianoc.

Najdôležitejším elementom doprevádzajúcim Vianoce vlastný všetkým Slovanom bol oheň.

Oheň sa zapaloval so západom slnka pred najdlhšou nocou a nesmel vyhasnúť až do rána. Boli to ohne veľké, postupne sa začali zmenšovať a stiahli sa do domácností. V Rusku je zachovaný zvyk, že sa na kopec privezie voz slamy, tam sa prevrhne a zapáli. Tiež sa slamou omotá koleso a zapáli. Točiacie sa koleso predstavuje slnko, ktoré sa začína obracať k jari. Pálenie ohňov cez najdlhšiu noc má niekoľko významov. Jedným je fakt, že pri svojom zapálení oheň vstrebe posledné zvyšky sily slnka a udrží ich po celú noc kým slnko neexistuje. V tento čas, keď slnko akoby zomrelo sa verilo, že môžu na svet prísť napr. duše predkov.

V Macedónsku napr. hospodárka rozhadzovala do všetkých kútov orechy, ktoré boli potravou pre duše predkov. Všeobecne rozšíreným prvkom je prestierať o jedno miesto naviac.

Štedrovečerná večera začínala po súmraku potom, ako bol zapálený vianočný oheň slávnostným prípitkom, ktorý preniesol hospodár a prial domu zdravie, šťastie, úrodu, blahobyt. Pôst sa držal do večere, na večeru sa prinieslo všetko, čo dala záhrada a les, aby bola zaistená hojnosť. Nikdy nesmeli chýbať jablká pre zdravie, orechy pre hojnosť, cesnak pre ochranu. Všeobecne u Slovanov je zvyk jesť cesnak namočený v mede. Hlavné postavenie hralo pečivo, ktoré sa jedlo hneď ako prvé po prípitku, lámalo a rozdeľovalo ho hospodár medzi všetkých. U južných Slovanov to bol zdobený koláč pečený z bielej pšeničnej múky, tvarom pripomínajúci slnečný disk. Tieto potulky po príbytkoch našich predkov Slovanov by som zakončila spomenutím neodmysliteľného zvyku osláv - tým je koledovanie.

Želám Vám krásne sviatky a krásny nový rok. Aby sa tak, ako sa slnko prebúdzalo v prírode, prebudilo slnko i v nás.

Ivana Machová

**Spoločnosť
priateľov Zeme**

**Priatelia
Zeme
SPZ**

Spoločnosť priateľov Zeme od februára 2005 zmenila svoj názov na Priatelia Zeme - SPZ. Spolu s názvom došlo aj k zmene loga - z pôvodného srdca s planétou na kruhový symbol - logo medzinárodnej federácie Priatelia Zeme (Friends of the Earth International - FoEI).

Slovenským zástupcom FoEI je asociácia Priatelia Zeme, zložená z 3 občianskych organizácií pre ochranu životného prostredia: Priatelia Zeme - SPZ, Priatelia Zeme - CEPA (do januára 2005 pôsobiacia pod názvom Centrum pre podporu miestneho aktivizmu - Udržateľná ekonomika). Pridruženým členom je Lesochranárske zoskupenie VLK.

Členské organizácie slovenských Priateľov Zeme sa rozhodli pre posilnenie vplyvu a poznateľnosti asociácie Priatelia Zeme používať jednotné medzinárodné logo a názov "Priatelia Zeme", za ktorým členská organizácia použije už len skratku vyjadrujúcu jej identitu (v našom prípade skratka bývalého názvu).

Pomôžte zastaviť zámer uránovej bane pri Košiciach.

Na prosby mnohých našich členov a kvôli znepokojujúcemu vývoju kauzy zámeru veľkej uránovej bane na Jahodnej (cca 7-8 km od Košíc) sa Priatelia Zeme - SPZ pred niekoľkými týždňami oficiálne pripojili ku kampani za zastavenie tohoto i ďalších projektov uránových baní na východe Slovenska.

Hlavné negatíva projektu uránovej bane na Jahodnej sú:

- 1. Negatívny svetový unikát:** Zamýšľaná uránová baňa na Jahodnej by znamenala ďalší negatívny svetový primát - bola by najbližšie situovaná k tak veľkej obývanej aglomerácii. Lokalita leží iba cca 8 km od mesta Košice s takmer štvrt' miliónom obyvateľov. Uránové bane sú kvôli negatívnym vplyvom na prostredie, ľudí a nie zriedkavé prípady havárií vo svete odmietané verejnosťou, a ak sa už aj niekde vytvoria, zvyčajne je to v odľahlých oblastiach, ďaleko od obývaných území.
- 2. Ohrozenie zdrojov pitnej vody:** Baňa by bola v ochrannom pásme vodného zdroja Čermeľský potok a zároveň cca 0,5-1km od jedného z najvýznamnejších zdrojov pitnej vody pre Košice - Vodnej nádrže Bukovec.
- 3. Zo samotnej štúdie spoločnosti Tournigan and Gold Corporation vyplýva z hľadiska životného prostredia a zdravia občanov najrizikovejšia činnosť - spracovanie uránovej rudy by bolo situované tiež v tejto lokalite. Spracovanie uránovej rudy produkuje milióny litrov toxických a rádioaktívnych kalov, ktoré sa ukladajú do odkalísk. Tie sa môžu pretrhnúť, môžu zlyhať v prípade extrémnych zrážok a nebezpečné látky môžu kontaminovať okolité životné prostredie, ohrozovali obyvatel'ov. K takýmto haváriám dochádza stále, aj v tzv. „moderných“ baniach a priemyselných krajinách. Z niekoľkých nepriamych informácií je zjavné, že ako najpravdepodobnejšie miesto budúceho odkaliska je oblasť Nižného a Vyšného Klátova.**

- 4. Plánovaná baňa by sa nachádzala a mohla poškodiť** Chránené vtáčie územie európskeho významu Volovské vrchy a Chránené územie európskeho významu Natura 2000 – Stredné Pohornádie, ktoré leží v jej tesnej blízkosti.

Ako môžete pomôcť?

- VYZBIERAJTE ČO NAJVIAC PODPISOV POD „PETÍCIU STOP URÁNU NA SLOVENSKU“.** Zasielame Vám ju v tomto čísle Ekolistov. Taktiež si ju môžete stiahnuť z našej internetovej stránky www.spz.sk, môžete k nám napísať o jej zaslanie poštou, alebo si pre ňu prísť do kancelárie. Zbieranie podpisov bude trvať pravdepodobne celý rok 2007, ale čím skôr potrebujeme ukázať nesúhlas občanov Slovenska – teda čo najviac podpisov. Zatiaľ ich máme niečo nad 20 000.
- Napíšte protestný list so žiadosťou o nesúhlasné stanovisko** povoľujúcemu orgánu - Banskému úradu v Košiciach v rámci konania o povoľovaní dobývacieho priestoru. Uvedte svoje argumenty, inšpirovať sa môžete aj tými, ktoré sme uviedli vyššie. Jeho adresa: **Obvodný bankský úrad v Košiciach, Ing. Dušan Čellár, predseda úradu, Timonovova 23, 040 01 Košice.**

Milión podpisov proti jadrovej energii

Európa už nesmie rozhadzovať peniaze daňových poplatníkov na podporu nebezpečnej a drahéj technológie. 20 rokov po katastrofe v Černobyle ostáva jadrová energia najnebezpečnejším spôsobom na tvorbu elektriny. Tento spôsob však nerieši klimatické zmeny, pričom globálny terorizmus robí z jadrových elektrární vážnu bezpečnostnú hrozbu. Vlády v Európe prehliadajú fakt, že väčšina obyvateľov starého kontinentu je proti jadrovej energii. Zozbieraním milióna podpisov proti jadrovej energii v Európe zabezpečíme, aby politici počuli hlasy svojich občanov. V marci 2007, keď budú oslavovať 50. výročie zmluvy Euroatom (zmluva, ktorá podporila jadrovú energiu v Európskej únii), im ukážeme, že ich voliči si želajú niečo iné.

Petíciu zatiaľ podpísalo viac ako pol milióna obyvateľov. **Pridajte sa k nim!**

Na vyplnenie krátkeho formulára stačí iba minúta. Do 1. marca sa zapojte do akcie proti jadrovej energii na stránke: www.million-against-nuclear.net

Žiadajte od primátora zlepšenie nakladania s odpadmi

Pravdepodobne Vo Vašom meste či obci zvolili nového primátora alebo starostu. Požiadajte ho písomne, aby zlepšil triedený zber napr. rozšírením o ďalšie komodity, lepšou informovanosťou a aby zaviedol zber či kompostovanie bioodpadu.

Po stopách PVC

Po náročnom pracovnom dni otváram dvere a vchádzam do svojho čistého a útulného bytu. Stúpam na dlážku chodby, pred renováciou sme ju celú vymieňali - drevené parkety už boli staré a ošúchané. Teraz máme krásnu novú PVC podlahu, v kuchyni dokonca vyzerá ako korok. Len do obývačky sme si dali plávajúcu - tá z PVC vyzerá takmer ako drevená a dobre sa udržia. Otváram okno, tiež sme menili - ako je teraz zvykom, dali sme si plastové - z PVC. V kúpeľni si dávam sprchu, ten záves z PVC sa mi už nepáči, asi ho vymením, veď stojí pár korún. Už sa teším na oddych pri káve. Ešteže som včera prestrela druhý obrus - z PVC, ľahko umývateľný - ten malý nezbedník ráno zasa vylial kakao. Niečo by som zjedla. V chladničke zostal ešte šalát v kelimku - z PVC, čo sme kúpili včera na večeru. Alebo si dám niečo maškrtné? No veď čo, jeden termix - v PVC obale ma predsa nezabije. Ešte chvíľka pohody pred každodennými povinnosťami. Ale nám ten čas letí! Naš najmenší rastie ako z vody. Idú mu zúbky, berie do úst všetko čo vidí, preto som mu kúpila túto PVC hračku, ktorú stačí opláchnuť, keď ju hodí na zem. Dbám predsa o jeho zdravie. No tak, ide sa na druhú zmenu. PVC rukavice na ruky a hor sa na hrbu špinavého riadu!

Nájde sa aj u vás niektoľko z týchto vecí? Zďaleka to však nie je všetko, čo možno z PVC doma nájsť. Platobné karty a im podobné „kartičky“, obaly od šampónov a ďalších čistiacich prostriedkov, potravinové fólie, obaly potravín, niektoré euroobaly, kopec hračiek, káble, vodovodné rúry, pršiplášte... PVC sa však využíva aj v stavebníctve, automobilovom či elektrotechnickom priemysle a v nemalej miere aj v zdravotníctve. S jeho výrobou, používaním a následným zneškodňovaním je však spojených až priveľa problémov. Ich príčina spočíva vo vlastnostiach chemikálií, ktoré sú používané pri jeho výrobe.

PVC = polyvinylchlorid = toxický koktejl

Okrem škodlivých prísad ťažkých kovov a ftalátov sú najväčšie negatíva PVC spojené s chlóróm a z neho vytváraných chlórorganických zlúčenín. Je to jedna z najnebezpečnejších skupín chemikálií. Viaceré z nich, napr. dioxíny, majú sklon hromadiť sa v tukových tkanivách živých organizmov a následne v potravinovom reťazci, dlhodobo odolávajú rozkladu, sú vysoko toxické.

Chlór tvorí až 57% hmotnosti PVC. Asi 1/3 celosvetovej produkcie chlóru je určená práve na jeho výrobu.

PVC materiál sám o sebe je nepoužiteľný. Je nestabilný, preto prichádzajú na rad rôzne prídavné látky - tepelné a svetelné **stabilizátory** na báze ťažkých kovov, hlavne olova a kadmia, aby nedochádzalo k jeho samovoľnému rozkladu. Ďalšími obohacujúcimi látkami sú **zmäkčovadlá** (plastifikátory), ktoré tomuto plastu dodávajú pružnosť a ohybnosť. 90% zmäkčovadiel v PVC tvoria ftaláty (soli kyseliny ftalovej). Najpoužívanejšie sú di-2-ethylhexylftalát (DEHP), diisodecyl ftalát (DIDP), diisononyl ftalát (DINP). Pre sfarbenie a ochranu PVC pred mikroorganizmami je treba pridávať **farbivá** na báze ťažkých kovov. Všetky tieto prísady spôsobujú pomerne ľahkú horľavosť PVC, preto sa do celej zmesi pridávajú **spomaľovače horenia** na báze fosforu a brómu, ktoré však spôsobujú zvýšené dymenie, čo vedie k prídavku **znižovačov dymenia**. Kvôli zníženiu ceny sa do PVC pridávajú **plnidlá**. Z tohto všetkého vzniká jeden nebezpečný koktejl, ktorý je vďaka svojej rôznorodosti problémom recyklovať.

Zneškodňovanie

Z celkového množstva 3,6 milióna ton PVC odpadov vznikajúcich po použití spotrebiteľom ročne v EU je recyklované len minimálne množstvo - okolo 100 000 ton (3%). Až 600 000 ton je spaľovaných a 2,9 mil. ton skládkovaných.

Štúdie ukázali, že na skládkach dochádza k uvoľňovaniu škodlivých prísad ako ftaláty (napr. DEHP) z PVC, hlavne pôsobením mikroorganizmov a leptavých kvapalín. Navyiac, sú rozkladané v čistiarniach odpadových vôd iba čiastočne, akumulujú sa na niektorých pevných látkach a môžu putovať ďalej do životného prostredia. Tieto látky môžu migrovať cez pôdu a kontaminovať podzemnú vodu. Uvoľňovanie škodlivín z PVC na skládkach môže trvať dlhšie než trvá samotná záruka technických bariér skládky a neexistuje žiadny dôkaz, že by sa uvoľňovanie ftalátov po danom čase zastavilo. Pri náhodných požiaroch na skládkach môže dôjsť k nekontrolovateľnej produkcii toxických dioxínov.

Najhorším spôsobom „zbavenia sa“ PVC je jeho spaľovanie, pri ktorom sa uvoľňuje kyselina chlorovodíková (HCl), ťažké kovy a rôzne perzistentné organické polutanty ako napr. dioxíny. HCl spôsobuje závažné poškodenia dýchacích ciest. Pri horení 0,5 m PVC trubice sa uvoľní toľko plyného HCl, aby usmrtil dospelú osobu v miestnosti priemernej veľkosti.

Pri spaľovaní PVC v spaľovniach komunálnych odpadov sa vzniknutá HCl musí z emisií neutralizovať pridávaním ďalších chemikálií, čoho výsledkom je až 1,65 kg reziduí – nebezpečného odpadu - na 1 kg PVC.

Známy je prípad požiaru PVC káblov v telefónnej ústredni v Dusseldorfe v roku 1988, ktorý bol zahasnený 10 litrami vody ale odstraňovanie ťažkej kontaminácie budovy dioxínmi si vyžiadali 12 miliónov dolárov.

Spálením jedného kilogramu PVC sa môže vyprodukovať viac ako 50 mikrogramov dioxínov (TEQ), postačujúcich na vyvolanie rakoviny u 50 000 laboratórných zvierat.

Zdravotné riziká

Pri spaľovaní a výrobe PVC sa uvoľňujú toxické **dioxíny**. Hromadia sa v tkanivách (hlavne tukových) živých organizmov a dlhodobo sa nerozkladajú. Môžu spôsobovať poškodenie a následné poruchy imunitného, nervového a hormonálneho systému, rast nádorov, neplodnosť, potraty... Viaceré dioxíny patria medzi najtoxické chemikálie na Zemi, nebezpečné už vo veľmi nízkych koncentráciách.

Najväčším nebezpečím priamo z materiálu PVC pre zdravie človeka predstavujú **ftaláty**, najmä DEHP, pridávané ako zmäkčovadlá. Ftaláty totiž nie sú v PVC pevne chemicky viazané, ale „plávajú“ medzi polymérovými reťazcami a môžu sa ľahko uvoľniť do iného média, prostredia alebo priamo do organizmu. Pri pokusoch vyvolávali viaceré ftaláty zmeny na štítnej žľaze, obmedzenú tvorbu spermií, zníženú plodnosť, embryotoxicitu vrátane retardácie, poškodenie centrálnej nervovej sústavy a ďalšie zdravotné problémy.

Hračky z mäkkého PVC obsahujú často vysoký podiel týchto rizikových ftalátov. Čím viac ftalátov je v hračke, tým je pružnejšia, ohybnejšia, ale zároveň nebezpečnejšia. Malé deti sú ohrozené najviac, pretože hračky olizujú a hryzú, pričom sa ftaláty vo zvýšenej miere uvoľňujú priamo do ich organizmu. Vedecký výbor Európskej komisie pre toxicitu, ekotoxicitu a prostredie uviedol, že hračky z mäkkého PVC pre najmenšie deti vyluhujú až 10 x viac zmäkčovadiel – ftalátov, ako je prípustné. V súčasnosti je predaj hračiek z PVC pre deti do 3 rokov v EU zakázaný, napriek tomu ich stále na našom trhu môžeme nájsť.

Použitie medicínskych pomôcok z PVC má v zdravotníctve stále široké uplatnenie. Patria k nim napríklad intravenózne a endotracheálne kanyly, kyslíkové masky, infúzne súpravy, výživovacie cievky a rôzne ďalšie hadičky v priamom kontakte s organizmom. Paradoxne, aj keď je predaj hračiek z PVC zakázaný, najmenší pacienti, rizikovní novorodenci, deti na hemodialýze sú dennodenne vystavení mnohonásobne vyššej expozícii DEHP cez zdravotnícke pomôcky (ako pri ich olizovaní), pričom už dnes existujú ich kvalitné bezpečné alternatívy. Takéto deti tak už od svojho narodenia práve v nemocnici dostávajú do tela vysoké dávky toxických látok, ktorých pôsobenie sa prejaví až o čosi neskôr. Tok týchto látok do organizmu v menšej miere pokračuje aj po príchode z nemocnice domov, do útulného a bezpečného prostredia z PVC materiálov.

Katarína Vrábľová

PVC

V

Ako spoznáme PVC?

- je označený číslom 3 v trojuholníku, alebo nápisom PVC, vinyl, či písmenom V.

Čo môžete urobiť vy:

- Nenakupujte výrobky a obaly z PVC. Všímajte si označenie plastových obalov a výrobkov, informujte sa, o aký druh plastu ide. Uprednostňujte alternatívne materiály. Dávajte pozor pri nákupe plastových hračiek. Najmä tým z ázijských krajín často chýba označenie, často sú práve z PVC.
- Požiadajte v obchodoch kde nakupujete, aby vylúčili z ponuky výrobky a obaly z PVC a ponúkali tovar v čistejších materiáloch.
- Navrhňte kompetentným v zdravotníckych zariadeniach, aby považovali nad možnosťou náhrady PVC pomôcok aspoň pre najrizikovejších pacientov. Brožúru o PVC pre zdravotnícke zariadenia vám radi zašleme.

10 rokov Priateľov Zeme – SPZ

pokračovanie - 2. diel, 2001-2003, z histórie aktivít Priateľov Zeme - SPZ

- Úspešné vyvrcholenie kampane „Za dobrý zákon o odpadoch“:** Pre presadenie 3 našich prioritných návrhov pre zníženie množstva a škodlivosti odpadov sme vykonali maximum - jednali sme a zasielali listy ministerstvám, poslancom, vystupovali sme na zasadaniach parlamentných výborov, vypracovali odborné podklady, vydávali tlačové správy, písali články. Usporiadali sme jednu z najväčších ekologických demonštrácií na Slovensku - na „pochode za dobrý zákon o odpadoch“ sa zúčastnilo takmer 400 ľudí. Odovzdali sme na nej Petíciu s rovnomeným názvom s vyše 34 000 podpismi. Napriek odporu „najhoršej časti nadnárodných spoločností“ sme ešte pod názvom Spoločnosť priateľov Zeme dosiahli prenikavé víťazstvo a presadili všetky 3 zmeny (uvádzame ich na konci článku v časti „úspechy“).
- Kampaň „Za dobrý zákon o obaloch a vratné obaly“:** Vypracovali sme štúdie o ekologických a ekonomických výhodách vratných opakovane používaných obalov. Ako zástupcovia občianskeho sektora sme vypracovali 4 opatrenia pre zníženie množstva a škodlivosti odpadov z obalov a presadzovali ich v Pracovnej skupine Ministerstva životného prostredia (MŽP) pre tvorbu predpisov o obaloch, kde sme presvedčili aj časť priemyslu. Usporiadali sme veľký seminár s odborníkmi zo zahraničia, informačné turné po 17 mestách, 20 ďalších informačných stánkov na námestiach, „celoslovenský týždeň za vratné obaly“ v 29 mestách. Tisíce ľudí sa dozvedali informácie o vplyvoch obalov na životné prostredie vďaka vyše 10 000 rozdánym brožúram a letákom, 41 infostánkom, ktoré sme organizovali v 10 mestách, ako aj vďaka osobitnej web stránke ktorú sme vytvorili pre posilnenie kampane. V hromadnej doprave 10 najväčších miest sme dali vylepiť plagáty o ekologickej výhodnosti vratných obalov a potrebe znížovania odpadov z obalov. 188 škôl, ktoré sa zapojili do „celoslovenského týždňa za vratné obaly“ vytvorilo mohutnú informačnú akciu s veľkou odozvou v médiách. Patrónkou kampane sa stala populárna herečka Milka Vášáryová. Vydávali sme tlačové správy, vyšli desiatky článkov v novinách, zrealizovali 3 tlačové konferencie. Vyrobili sme a predali vyše 1000 plátených tašiek a vrecúšok; korešpondenčné listy s textom žiadajúcim 2 výrobcov nápojov o prechod na opakovane používané obaly - 1 z nich vďaka tomu zaviedol nový typ vratného obalu. Vo finále kampane sme usporiadali veľkú demonštráciu za účasti takmer 300 ľudí z celého Slovenska, kde sme odovzdali „Petíciu za dobrý zákon o obaloch a podporu vratných obalov“ s vyše 17 000 podpismi. Pod výzvou podľa návrhov Priateľov Zeme v zákone o obaloch (podpora vratných obalov) sa podpísalo vyše 50 slávnych osobností Slovenska, vyše 80 mimovládnych organizácií, Univerzity, Združenie miest a obcí Slovenska.

Do poslednej chvíle sme jednali s poslancami parlamentu, ktorí schválili zákon o obaloch aj s našimi 4 opatreniami. Zväz obchodu a veľkovýrobcovia nápojov však zlobovali prezidenta SR Schustera, ktorý nepodpísal zákon o obaloch. Enormné pracovné nasadenie Priateľov Zeme - SPZ: písanie listov, e-mailov, obvolávanie politických strán, poslancov dosiahlo nemožné. Napriek dovolenkovému obdobiu prišiel nadpriemerný počet poslancov a parlamentnou väčšinou znovu schválil zákon o obaloch aj s našimi 4 opatreniami (popisujeme ich na konci v časti „úspechy“).

- Podpora obcí v triedenom zbere pre recykláciu a kompostovanie:** vydali sme a rozdistribúovali 126 000 kusov informačných brožúr, letákov, podrobných „Príručiek pre obce o triedení a kompostovaní / recyklácii odpadov“ pod. Usporiadali sme 50 prednášok na školách a pre verejnosť, poradenstvo sme poskytli 30 obciam a spoločnostiam, zorganizovali sme 2 semináre pre obce. Zabezpečili sme výrobu 300 domácich kompostovísk a 3 obecných, drvíč hrubých častí bioodpadu sme zapožičali 57 občanom a 3 obciam. Do médií sme presadili 76 článkov, rozhovorov. Zrealizovali sme informačné turné – spolu 23 infostánkov, na ktorých sme bezplatne poskytovali informácie cca 10 000 ľuďom. Podarilo sa nám uviesť do života 1 pilotný projekt decentralizovaného triedenia a kompostovania bioodpadov. Priamo sme bezplatne pomohli vytriediť a skompostovať 40 ton bioodpadov. Do „celoslovenského kompostovacieho týždňa“ vzdelávacích aktivít sme zapojili takmer 200 škôl, občianskych iniciatív a lokálnych TV.
- „Náhrada toxického PVC“:** Vytvorili sme putovnú výstavu o škodlivých vplyvoch PVC / alternatívach, ktorú zhladlo vyše 20 000 návštevníkov v 10 mestách. Prvé informácie o tom že s PVC nie je všetko v poriadku sa ľudia na Slovensku dozvedali aj prostredníctvom 10 000 letákov a brožúr, 6 000 plagátov, ktoré boli vylepené v prostriedkoch verejnej dopravy v 10 najväčších mestách SR. Účastnili sme sa veľkého seminára o problematike PVC. Usporiadali sme 10 prednášok, zozbierali zo sveta a preložili najnovšie vedecké štúdie preukazujúce negatívne dopady PVC na zdravie či prostredie. Aj keď príliš prísny zákaz všetkých produktov z PVC nepresadila naša organizácia, ale niektorí poslanci parlamentu, údajne s tichou podporou MŽP a my sme presadzovali len reálny zákaz obalov z PVC (tak ako funguje vo viacerých iných krajinách), obhajovali sme správnosť princípu - potrebu stratégie postupnej náhrady PVC. Po vypustení celkového zákazu PVC sme jednami s ministerstvami a poslancami parlamentu presadili do zákona o obaloch povinnosť postupne znižovať obaly z PVC.

- Pomoc občanom brániacim sa skládkam / spaľovniam odpadov:** Úspešne sme pokračovali v pomoci občanom obcí Oľšovského regiónu (na východ od Košíc) brániacim sa zámeru

sklárky odpadov v rizikovej lokalite zosuvov pôdy. Po dosiahnutí negatívneho „Záverečného stanoviska“ Ministerstva životného prostredia v rámci zákonného posudzovania vplyvov na prostredie Okresný aj Krajský úrad napriek tomu povolili túto sklárku. Písali sme odvolania, pripomienky, zabezpečili vypracovanie 5 znaleckých posudkov, dali sme podanie na Ústavný súd. Zorganizovali sme miestne aj medzinárodné protestné demonštrácie pred sídlami investora sklárky. Zapojili sme do rozhodovacieho procesu vyše 300 miestnych občanov a vlastníkov pozemkov, ktorých medzitým starosta obce Vyšný Čaj (len náhodou bol zároveň šéfom firmy ktorá mala stavať a prevádzkovať túto sklárku) zastrašoval miestnych občanov vymyslenými žalobami, ktorými dosahoval predvolávanie ľudí na políciu.

Medializovali sme zlé rozhodnutia Okresného a následne Krajského úradu. Nakoniec sme podali mimoriadny opravný prostriedok a v rámci neho MŽP znovu dalo za pravdu Priateľom Zeme – SPZ a zrušilo rozhodnutia OÚ a KÚ v Košiciach. Zámer tejto nebezpečnej sklárky, ktorý mohol skončiť vážnou ekologickou haváriou, sme nakoniec úspešne zastavili.

Po tejto kauze sa na nás začali obracať s prosbami o pomoc ľudia z ďalších obcí ohrozených zámermi skládok a spaľovní odpadov.

Poskytovali sme im odborné a právne poradenstvo s cieľom dôslednej ochrany ich práv na zdravé životné prostredie, dôsledného posúdenia všetkých rizík a alternatív tak, aby sa buď eliminovali negatíva, alebo v prípade preukázania vážnych negatív projektu, čo bol častý jav, došlo k jeho zastaveniu. Právne aj odborne sme pomáhali občanom obce Ladmovce zastaviť projekt sklárky odpadov v lokalite bývalého lomu, kde boli problémom okrem iného trhliny, ktoré nebolo možné spoľahlivo sanovať. Naše odborné pripomienky boli úradmi uznané, taktiež zaúčinkovalo miestne referendum, kde sa takmer 100% občanov postavilo proti.

Podobne sme pomáhali občanom pri obci Viničky zastaviť projekt sklárky odpadov v rizikovej lokalite. Po spisaní odborných argumentov o negatívach zámerov a alternatívach, ako aj pomoci s organizovaním aktivít miestnych občanov sa nám podarilo zastaviť oba zlé projekty.

(dokončenie v budúcom čísle)
 Ladislav Hegyi

Nespaľujme odpady doma – celoslovenský týždeň aktivít

Týždeň od 23. do 29. októbra venovali Priatelia Zeme – SPZ aktivitám pre riešenie problému domáceho spaľovania odpadu. Do tohto celoslovenského týždňa sa zapojilo vyše 260 základných a stredných škôl, 96 miest a obcí, niekoľko mimovládnych organizácií a štátnych inštitúcií.

Problém spaľovania odpadu v domácnosti sa prejavuje hlavne na jar a v jeseni, keď sa najmä v dedinách „kúri“ takmer z každej druhej záhrady. Nejedná sa len o odpad zo záhrad, ale často sa spolu s ním spaľujú aj plastové fľaše či iné plasty a tetra-paky, aby „lepšie horelo“, či len preto, aby sme sa toho zbavili. O aktuálnosti a vážnosti tohto problému svedčí aj 30 000 informačných letákov a 4000 plagátov rozposlaných obciam a školám z celého Slovenska, ktoré o to požiadali a zapojili sa do celoslovenského týždňa.

V Bratislave, Košiciach a Prešove sa ľudia mali možnosť stretnúť s našimi aktivistami na informačných stánkoch, mnoho žiakov a študentov zapojených škôl oslovovalo obyvateľov priamo v domácnostiach. Obce distribuovali informačné letáky svojim občanom, informovali o škodlivosti spaľovania prostredníctvom vylepených plagátov, miestneho rozhlasu, novín či webovej stránky. Domácejmu spaľovaniu boli venované aj nástenky na školách, besedy so žiakmi, vysielania v školskom rozhlase, hodiny výtvarnej výchovy, pracovného vyučovania, prírodopisu či triednickej hodiny a informovaní boli aj rodičia na rodičovských združeniach. Niektorým školám sa podarilo uverejniť pekný článok v miestnych novinách, či zorganizovať študentskú konferenciu a takto do akcie zapojiť naraz viacero škôl v meste.

Naše aktivity sa sústredili aj na mesto Šaľa, kvôli vysokým hodnotám dióxínov nameraných vo vajčičkách z domácich chovov v jeho okolí. Jednou z príčin ich výskytu môže byť práve domáce spaľovanie odpadu. Počas troch dní sme realizovali osvetu od domu k domu v rodinnej zástavbe Šale a jej prímestskej časti Veča, informovali občanov o negatívach domáceho spaľovania a ponúkali informačné letáky. Ako sme zistili, vďaka separovanému zberu a zberu bioodpadu občania Šale spaľujú odpad len minimálne až vôbec, pretože je pre nich jednoduchšie odpad vyložiť pred dom, kde im ho pravidelne bezplatne odvezú.

Na mestskom úrade v Šali sme zorganizovali stretnutie starostov okolitých obcí a aktívnych občanov s odborníkom z maďarskej organizácie Green Action, ktorý prezentoval projekt vytvorenia ekohliadok. Takéto skupiny, tvorené zástupcami miestnej polície, samosprávy, novín alebo iného média, občianskeho združenia a aktívnych občanov, sledujú stav životného prostredia vo svojom okolí, výskyt nelegálnych skládok, či iné negatívne činnosti, ktoré nepriaznivo vplyvávajú na prostredie a snažia sa tieto problémy aktuálne riešiť.

V rámci týždňa sme tiež začali dialóg s Policajným Zborom SR o možnostiach kontroly a prípadného postihu tých občanov, ktorí aj napriek dostupným informáciám budú naďalej spaľovať odpady doma a dohodli sa na ďalšej spolupráci. O úspešnosti celého týždňa svedčia aj desiatky pozitívnych spätných reakcií od škôl a obcí, s popisom realizovaných aktivít a fotografiami.

Záver si dovoľím prenechať Mgr. Majláthovej z Obchodnej akadémie v Prakovciach:

„Celý týždeň sa niesol v znamení hesla, ktoré sme si zvolili a to: Najlepší odpad je taký odpad, ktorý vôbec nevznikne!. Všetkých sme zaviazali tým, aby v týždni od 23. do 29.10.2006 uskutočnil aspoň jeden skutok, konkrétne s myšlienkou nespaľovať odpad doma, ale riešiť to iným spôsobom.

A čo dodať na záver. Mojih žiakov táto aktivita veľmi nadchla, pretože hlbším pohľadom do danej problematiky pochopili aké je nevyhnutné riešiť otázku odpadov na našej Zemi a hlavne dostali obraz o tom, aký je stav našej prírody v súčasnosti.“

Oslava 10. Výročia Priateľov Zeme- SPZ

10. novembra v Košiciach oslavovali Priatelia Zeme - SPZ 10 rokov činnosti, aktivít a výhier pre ochranu životného prostredia

(Prehry sme neoslavovali, ale poučili sa z nich).

Aby mala oslava kvalitné gradovanie, začali sme oficiálne zhromaždením členov Priateľov Zeme – SPZ, na ktorú boli pozvaní členovia z celého Slovenska. Na schôdzi prevažovali košičania (možno nás v budúcnosti spojí telekonferencia). Členovia boli oboznámení s aktivitami Priateľov Zeme – SPZ za posledný rok, s finančným spravovaním a tiež si mohli pozrieť fotoprezentáciu približujúcu naše desaťročné aktivity.

Odhlasovali sa malé zmeny v stanovách (napr. zrušenie byrokratických obmedzení pre správnu radu, zavedenie inštitútu čestného člena za veľký prínos pre organizáciu), zvolili sa nový člen správnej a dozornej rady.

Po skončení sme sa presunuli do štýlového podniku Madrid. Pamätníci – starší členovia a dobrovoľníci spolu spomínali, neznámi členovia sa mohli zoznámiť. Nostalgicky zaspomínať bolo možné pri výbere fotiek za predošlých 10 rokov. Oslava skončila ako inak - tancom.

Sme radi, že sa počas sústavnej činnosti Priateľov Zeme našlo pozastavenie pre oslávenie úspechov a stretnutie ľudí rovnakého vnímania, vďaka ktorým (i vám, ktorí ste na oslave neboli) môžu Priatelia Zeme – SPZ ísť s nadšením do ďalšej desaťročnice.

Efektívne zdravotníctvo bez poškodzovania prostredia a zdravia

Pod týmto názvom usporiadali Priatelia Zeme – SPZ 21. novembra 2006 v Žiline seminár pod vedením odborných lektorov z Poľska a Českej republiky.

Vyššie 40 zástupcov z nemocníc, úradov verejného zdravotníctva, inšpekcie životného prostredia a ďalšej štátnej správy z celého Slovenska si vypočulo prednášky venované nielen problematike zdravotníckeho odpadu, jeho správnej klasifikácii a ekonomicky i environmentálne vhodného zneškodňovania, ale aj použitiu a hlavne eliminácii toxických látok ako ortuť či PVC zo zdravotnej starostlivosti.

Problémy so spaľovaním, alebo skládkovaním nemocničných odpadov sa dajú výrazne redukovať obmedzením jeho vzniku, dôsledným triedením a recykláciou. Vyžaduje si to školenie personálu v oblastiach triedeného zberu, ale aj prevencie. Jej súčasťou môže byť napríklad nákup ľahších a menej balených materiálov, a tiež vyradenie toxických látok a ťažko recyklovateľných látok ako napr. PVC.

Každý účastník na seminári dostal okrem iných odborných materiálov aj najnovšiu publikáciu Priateľov Zeme-SPZ, príručku "Klasifikácia a separácia odpadov vznikajúcich v zdravotníckych zariadeniach", schválenú Ministerstvom

zdravotníctva SR. Táto príručka má pomôcť zdravotníckym zariadeniam pri znížení množstva produkovaného nebezpečného odpadu vďaka jeho presnej klasifikácii a zaradeniu medzi nebezpečný alebo ostatný - nie nebezpečný, podľa jeho povahy.

Priatelia Zeme-SPZ zároveň ponúkli zdravotníckym zariadeniam pomoc pri znižovaní množstva odpadov ich triedením, náhrade spaľovní odpadov čistejšími a lacnejšími alternatívami, ako aj v otázkach náhrady PVC a ortuť v zdravotníckych pomôckach.

„Rozvíjať sa s kompostom“

môžeme v medzinárodnom projekte „GROWING WITH COMPOST“ finančne podporenom z Grundtvig programu Európskej únie.

Growing with Compost je partnerským projektom, ktorý beží od septembra 2005 do augusta 2007 pod vedením Community Composting Network z Veľkej Británie a zahŕňajúci ďalej Priateľov Zeme – SPZ zo Slovenska, Ecological Recycling Society z Grécka, RREUSE, Českú Poľnohospodársku Univerzitu v Prahe a IASON vocational training centres z Grécka.

Základnými cieľmi projektu sú:

- Vytvoriť výukové a vzdelávacie materiály so zámerom povzbudiť verejnosť k aktívnej účasti na procese trvalo udržateľného hospodárenia s bioodpadom pomocou kompostovania.
- Podporovať školiteľov pre dospelých v iniciatívach smerujúcich k rozvoju kompostovania zo sociálne - ekonomického hľadiska, čo pomôže pri plnení lokálnych, národných a európskych cieľov v oblasti nakladania s bioodpadom.
- Vybaviť školiteľov materiálmi, ktoré im pomôžu vytvoriť aktívne komunity, oživiť mestské i dedinské regióny a vytvoriť nové pracovné príležitosti pre sociálne slabších a dlhodobo nezamestnaných obyvateľov.
- Podporovať spoluprácu medzi organizáciami propagujúcimi rozvoj chránených dielni (kompostárni) na európskej úrovni.

Projekty podpory domáceho a komunitného kompostovania sa javia ako účinné spôsoby, ktorými sa dajú vyššie popísané ciele dosiahnuť. Propagácia kompostovania a lokálneho zberu bioodpadu, ktorého cieľom je bioodpad spracovať čo najbližšie pri mieste jeho vzniku (princíp blízkosti), cestou, ktorú podporuje miestna komunita a sama z nej má aj prospech, plne korešponduje s princípmi trvalo udržateľného života.

V rámci projektu bude po celej Európe vybudovaná sieť demonštračných kompostovacích miest, kde bude možné vidieť najlepšie metódy a inovácie v nakladaní s bioodpadom. Miestne projekty môžu kombinovať ciele kompostovania so vzdelávaním dospelých v praktickom pracovnom prostredí. Tieto miesta budú slúžiť pri seminároch, školeniach a workshopoch ako „učebné“ pre praktickú výučbu.

Nové zámery spaľovania v SR

Ako huby po daždi sa, žiaľ, roja návrhy rôznych projektov spaľovania odpadov, zväčša nebezpečných, na škodu čistejších, napríklad recyklačných alternatív.

Cementáreň Rohožník sa snaží o povolenie spaľovať 117000 ton (!) nebezpečných odpadov ročne, čo je extrémne vysoké množstvo, ktoré prekračuje reálne množstvá zo Slovenska, pravdepodobne by si ich zabezpečovali dovozom

zo zahraničia... Aby toho nebolo málo, v Žiline sa snažia presadiť spaľovňu nebezpečných odpadov, vrátane infekčných z nemocníc, pre ktoré sú dostupné lacnejšie a čistejšie alternatívy.

V Martine sa snažia presadiť v podstate to isté, akurát sa skrývajú za trochu inú technológiu a iným názvom – pyrolýza. Avšak vo veci uvoľňovania toxických emisií a ďalších negatív je to ten istý problém. Už nám ostali iba komunálne odpady

- tie nám chcú pyromani spaľovať v Revúcej, pričom každý ekonóm sa chytá za hlavu pri pomyslení nad stratovosťou takého projektu. „Riešenie“ však „vynaliezaví“ spaľovníari vždy radi nachádzajú v dovážaní odpadov zo zahraničia, alebo dvíhaní poplatkov za odpad na rekordné výšky (viď Bratislava).

Aby sme si ale nemysleli, že jediné „odpadové“ hrozby na Slovensku predstavujú spaľovne, tak v Pezinku iní podnikavci plánujú rozšíriť nezabezpečenú skládku nebezpečných odpadov blízko obytných zón, podzemnou vodou takmer sa dotýkajúcou odpadov...

Vidina rýchlych ziskov z týchto zdravie a prírodu ohrozujúcich projektov však má jeden vážny problém – novodobí Robin-hoodi z Priateľov Zeme - SPZ im v tom budú brániť všetkými odbornými, právnymi prostriedkami či akciami, ak to bude potrebné.

Jednou vetou

• Vyše 400 pozmeňovacích návrhov bolo podaných poslancami európskeho parlamentu k návrhu „Rámcovej smernice o odpadoch“ z pera Európskej komisie. Časť z nich boli návrhy nás – občianskych neziskových organizácií, časť naopak presadil cez poslancov znečisťujúci priemysel, spaľovne odpadov ... Na konci novembra prebehlo prvé hlasovanie Výboru pre životné prostredie, vo februári 2007 bude prvé čítanie v parlamente, druhé by malo byť v lete. Vďaka tým z vás, ktorí ste zaslali e-mail slovenským europoslancom so žiadosťou o podporu recyklácie odpadov a nesúhlas s

preklasifikovaním spaľovní odpadov na zhodnocovanie. Podľa diskusií s poslancami mali vaše e-maily na nich značný dosah. Budeme Vás informovať o ďalšom vývoji a možnostiach ako by ste mohli pomôcť.

• V novembri sme vydali odbornú príručku „Klasifikácia a separácia odpadov vznikajúcich v zdravotníckych zariadeniach“. Príručka bola pripomenovaná a konzultovaná odborníkmi z Ministerstva zdravotníctva SR, Úradu verejného zdravotníctva SR a Ministerstva životného prostredia SR a nakoniec schválená Ministerstvom zdravotníctva ako metodická pomôcka pre pracovníkov zdravotníckych zariadení.

• Všetkým nemocniciam, poliklinikám, úradom verejného zdravotníctva a príslušným štátnym inštitúciám na Slovensku sme bezplatne zaslali 3 odborné publikácie venované témam znižovania množstva odpadu z nemocníc, zdravotných rizík PVC pomôcok či alternatívnych metód zneškodňovania zdravotníckeho odpadu.

• V spolupráci s nemocnicou v Šaci sme začali pilotný projekt náhrady PVC pomôcok alternatívami nepoškodzujúcimi zdravie na oddelení jednotky intenzívnej starostlivosti pre novorodencov.

Privatizácia vodárenských služieb problémy nerieši

Privatizácia vodárenských služieb nerieši problémy, s ktorými sa boria vodárenské spoločnosti na Slovensku; vyplynulo to z prezentácií na seminári k privatizácii vodárenských služieb, ktorý usporiadali Priatelia Zeme-CEPA v polovici novembra v Bratislave.

Prednášajúci na konkrétnych prípadoch zo zahraničia upozornili na to, že tvrdenia o vyššej efektívite a kvalitnejších službách súkromných prevádzkovateľov vodární nie sú ničím podložené. Emanuele Lobina z výskumnej jednotky Public Services International Research Unit pri Greenwichskej univerzite hovoril o tom, aký mala privatizácia dopad vo francúzskom Grenobli. Jeho príspevok názorne ukázal, že počas obdobia, keď v Grenobli zabezpečovala prevádzku dcérska spoločnosť firmy Suez – Lyonnaise des Eaux, stagnovali investície do rozvoja vodovodov a kanalizácií, pričom ceny za vodu výrazne rástli. Keď samospráva opäť prevzala kontrolu nad vodárňami, ceny

klesli a investície vzrástli. Spoločnosť Suez – Lyonnaise des Eaux na Slovensku ovláda prevádzku Trenčianskej vodohospodárskej spoločnosti.

V prednáške Oliviera Hoedemana z Amsterdamského Transnational Institute boli zaujímavé informácie o tom, ako obyvatelia Brazílskeho Porto Allegre presadili taký model rozhodovania o vodárenských službách, ktorý zapája spotrebiteľov do diskusie.

„Z informácií, ktoré na seminári odzneli, je zrejmé, že v tých krajinách, kde v minulosti odovzdali prevádzku vodárenských podnikov súkromným firmám, dnes silnie trend smerujúci k opätovnému prevzatíu kontroly verejnou správou,“ hovorí Roman Havlíček, programový koordinátor Priateľov Zeme-CEPA. „Dôvody sú jednoznačné – súkromní prevádzkovatelia nedokázali splniť očakávania vyššej efektivity, lepšej kvality služieb či investícií do infraštruktúry,“ dodáva Havlíček.

Nedávna privatizácia vodárenských služieb v Banskej Bystrici a Poprade je naďalej obklopená nejasnosťami. Napriek tomu, že Priatelia Zeme-CEPA získali a zverejnili časť privatizačných zmlúv, viaceré dôležité informácie zatiaľ neboli sprístupnené. Ide napríklad o zmluvu o predaji akcií prevádzkových spoločností alebo informáciu o tom, aký majetok vodárenských spoločností a za akých podmienok získala súkromná francúzska spoločnosť Veolia.

Priatelia Zeme-CEPA sa preto naďalej budú usilovať o zverejnenie zostávajúcich dokumentov.

Zavedenie eura prinesie Slovensku aj mnohé riziká

Priatelia Zeme – CEPA, Združenie sociálnej sebaobrány, rakúsky Inštitút pre štúdium politickej ekonomie a ATTAC Austria usporiadali v dňoch 11. a 12. novembra v Bratislave seminár: „Rozšírenie EÚ: Noví členovia - stará periféria ?“.

Odborníci zo Slovinska, Českej republiky, Rakúska a Maďarska diskutovali o podmienkach vstupu do Európskej menovej únie, priamych zahraničných investíciách a následkoch prijatia eura pre krajiny strednej a východnej Európy. Pred vstupom do Európskej menovej únie sa podľa nich tvorcovia slovenskej ekonomickej politiky prednostne zameriavajú iba na dve kritériá: infláciu a verejný dlh. Neustále sa zvyšujúci zahraničný dlh a pretrvávajúci vysoký deficit bežného účtu sú na pokraji ich záujmu, čo môže mať pre našu krajinu ďalekosiahle následky.

Dôvodom na obavy sú historické skúsenosti z mnohých krajín Južnej Ameriky, ktoré mali pred závažnými finančnými krízami dokonca lepšie makroekonomické ukazovatele ako Slovensko, Maďarsko, či pobaltské štáty. Napríklad viac ako 5 percentný deficit bežného účtu bol v krajinách Latinskej Ameriky výnimočný, zatiaľ čo štáty strednej Európy túto hranicu už

dávno prekročili. „Hrubý zahraničný dlh bol v Argentine tesne pred kolapsom miestnej meny a celého finančného systému 52,2 percenta z HDP. Na Slovensku už minulý rok dosiahol hranicu 60 percent z HDP. V pobaltských štátoch je pomer ešte horší,“ hovorí profesor Joachim Becker z vienského Inštitútu pre štúdium politickej ekonomie. Vstup do eurozóny môže byť na jednej strane chápaný ako preventívne opatrenie voči finančným krízam, keďže národné meny prestanú existovať. Na strane druhej však noví členovia eurozóny stratia možnosť znehodnocovať vlastnú menu a stimulovať domáci trh. Príkladom sú krajiny ako Grécko, Portugalsko a Taliansko, v ktorých sa najmä malé a stredné podniky nedokážu vysporiadať s rastúcou konkurenciou, a štáty tak vykazujú vysoké deficity bežného účtu. Ukazuje sa, že prísne kritériá Paktu stability a rastu, ktoré sú noví členovia Európskej únie nútení dodržiavať, ďalší hospodársky rast obmedzujú.

Ďalším rizikovým faktorom pre krajiny strednej a východnej Európy je jednostranné spoliehanie sa na priame zahraničné investície. Známý slovinský ekonóm a bývalý minister pre ekonomiku Joze Mencinger uvádza: „Priame zahraničné investície majú dvojaké účinky, čo sa priznáva len veľmi ťažko. Na jednej strane síce zvyšujú export, ale do zahraničia sa okrem vyrobených tovarov presúvajú aj zisky podnikov. Negatívny vplyv na stav bežného účtu krajiny sa tým pádom zvyšuje.“

Patrón Friends of the Earth International ocenený Nobelovou cenou za mier

Muhammad Junus a banka Grameen, ktorú tento bangladésky ekonóm zakladal, získali tohtoročnú Nobelovu cenu za mier, najmä za ich úsilie o ekonomický a sociálny rozvoj. Muhammad Junus je aj členom rady patrónov Friends of the Earth International.

Junusov program mikropôžičiek pomohol v krajine miliónom obyvateľov, najmä chudobným ženám, zlepšiť si život a vytrhnúť ich z biedy. V súčasnosti má banka viac ako 6,61 milióna dlžníkov, z toho je 97 percent žien z takmer 70.000 bangladéskych dedín.

Väčšina z nich si od banky požičala sumu od 50 do 100 amerických dolárov (od 1500 do 3000 Sk).

Bangladéška banka Grameen je príkladom inovačného manažérskeho myslenia. Poslaním banky je nájsť v najchudobnejších vrstvách schopných podnikateľov a pomôcť im v začiatkoch. Banka preto ponúka mikropôžičky skupinám piatich ľudí, pričom nepožaduje od nich žiadnu záruku a celý proces prebehne bez zbytočného papierovania.

Požičané peniaze slúžia k naštartovaniu živností ako je pletenie košíkov, vyšívanie, dopravné služby či chov hydiny.

Susedia Shellu poukazujú na pokrytectvo spoločnosti

Predstavitelia komunit postihnutých deštruktívnym pôsobením ropnej korporácie Shell navštívili Londýn, aby poukázali na pokrytectvo tejto spoločnosti. Nadnárodný gigant známy necitlivým prístupom k prírode totiž sponzoruje súťaž: „Wildlife Photographer of the Year“.

Každoročnú súťaž o fotografa roka, ktorého objektom záujmu sú rastliny a živočíchy vo svojom prirodzenom prostredí, organizuje britské Natural History Museum a BBC Wildlife Magazine. Shell sa stal novým sponzorom podujatia so sumou 750 000 libier, čo je približne 42 miliónov korún.

Obyvatelia žijúci v susedstve ťažobných a spracovateľských závodov firmy Shell ju však označujú za ničiteľa prírody a tvrdia, že sa týmto spôsobom snaží zakryť obrovské škody, ktoré napáchala na životnom prostredí. Zároveň vyzývajú britské múzeum, aby s ropným gigantom prestalo spolupracovať, pretože to ohrozuje jeho reputáciu a dôveryhodnosť. Je paradoxné, že múzeum vo svojom etickom hodnotení pôsobenia spoločnosti Shell identifikuje problémy s ňou spojené.

Ako hovorí koordinátor kampane medzinárodných Priateľov Zeme Paul De Clerck : „Podpora, ktorú poskytuje Shell podujatiu Wildlife Photographer of the Year, úplne podryva kredit tejto súťaže. Shell spôsobuje obrovské škody na prírode a životnom prostredí a žiadne sumy venované na environmentálne ocenenia to nemôžu zmeniť“.

Hostia, ktorí navštívili obe komory anglického parlamentu, vystúpili na verejných vystúpeniach v Londýne, Birminghame a Manchestri. Ich cieľom bolo pritiahnúť pozornosť publika na skutočný dopad aktivít ropného koncernu na divokú zver a ľudí na celom svete.

Aktivista v maske predsedu Európskej komisie José Barrosa si v posteli pripíjajú s biznismanom. Šampanské popíjajú pred miestom stretnutia predstaviteľov obchodu s komisármi EÚ. Akcia poukazuje na úzke väzby medzi Európskou komisiou a korporáciami.

Aktivisti žiadajú zastaviť vplyv korporácií nad rozhodovaním EÚ

Priatelia Zeme a sieť Seattle to Brussels žiadajú Európsku úniu, aby neuskutočňovala politické rozhodnutia iba v prospech záujmov obchodu.

Výzva prichádza pri príležitosti výročného stretnutia Konfederácie európskeho obchodu s názvom „Prečo firmám záleží na Európe ?“, ktoré navštívilo šesť komisárov EÚ.

Sonja Meister z európskych Priateľov Zeme hovorí: „Predstavitelia korporácií sú zo strany európskych komisárov uisťovaní, prečo by im malo na Európe záležať. Je to preto, lebo Európska únia sa bude starať predovšetkým o ich záujmy a nie o záujmy svojich obyvateľov a životného prostredia“.

Európska komisia oficiálne tvrdí, že sa chce vyhnúť tomu, aby mali určité záujmové skupiny špeciálne privilégia. V skutočnosti však majú korporácie výrazný vplyv na väčšinu politik EÚ, čo môže mať negatívny efekt pre rozvoj a environmentálnu ochranu.

Pre viac informácií navštívte:

http://www.foeeurope.org/press/2006/joint_17_Oct_UNICE_bed_action.htm

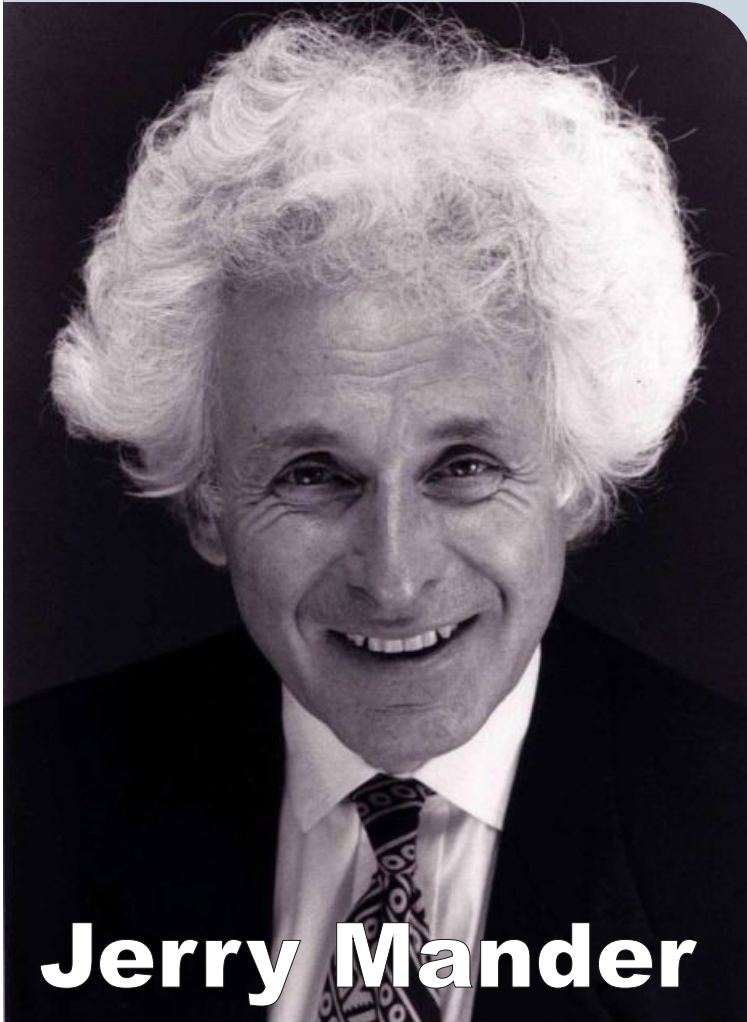

Záliv Broadhaven, oblasť Mayo, Írsko. Prírodná rezervácia vyhlásená Európskou úniou. Shell buduje cez toto útočisko mnohých živočíšnych a rastlinných druhov ropovod.

Jedným z rečníkov bol aj Terry Clancy z kampane „Shell to Sea“ v oblasti Mayo v Írsku. Ropný gigant tu plánuje vybudovať ropovod, ktorý, v prípade, ak sa projekt uskutoční, ohrozí unikátny biotop a zničí rašelinisko a pobrežné trávnaté plochy.

Ďalším príkladom je deštruktívny vplyv Shellu na ruskom ostrove Sachalin, kde nová ropná plošina a ropovod firmy ohrozuje prežitie populácie vráskavca sivého, ktorý patrí medzi kriticky ohrozené druhy veľrýb.

Medzinárodní Priatelia Zeme majú tiež k dispozícii informácie o tom, že Shell pre svoj ropovod v chránenom území na Sachaline vyrúbal kilometrový pás lesa. Zničil tak niekoľko sto kusov sachalinského smreka, ktorý je tiež na červenom zozname ohrozených druhov.

Jerry Mander

Jerry Mander je u nás známy predovšetkým ako autor knihy „Štyri dôvody pre zrušenie televízie“ a tiež ako pomerne často citovaný autor v publikáciách, ktoré sa venujú problémom ekologickej krízy, reklamy, technologického pokroku, vplyvu masmédií na spoločnosť, konzumnému spôsobu života. Jerry Mander začína svoju pracovnú kariéru ako prezident reklamnej spoločnosti Freeman, Mander & Gossage. Z úspešného reklamného agenta, ktorý pomáhal predávať značky luxusných automobilov, exkluzívneho oblečenia... sa stáva jeden z najznámejších kritikov reklamnej a masmediálnej manipulácie. Jerry Mander je programovým riaditeľom pre technológie a globalizáciu vo Fonde pre hlbokú ekológiu (Foundation for Deep Ecology), spoluzakladateľom a riaditeľom Medzinárodného fóra o globalizácii (International Forum on Globalisation), autorom bestsellerov Štyri dôvody pre zrušenie televízie a V neprítomnosti posvätného.

Často vyslovujete názor, že technológie nie sú neutrálne, ako sa veľa ľudí domnieva. Môžu sa zdať neutrálne, ak sa na ne pozeráme z čisto osobného pohľadu (napr. osobné výhody z počítača), ale zo širšieho sociálneho a politického pohľadu technológie menia naše životy dramatickým a niekedy nebezpečným spôsobom.

Potrebujeme pochopiť, ako technológie ovplyvňujú celý systém. Napriek tomu, že považujeme počítače za veľmi nápomocné, televíziu za zábavnú alebo autá za schopné previesť nás rýchlo kde potrebujeme, tieto veci tiež majú vážny dopad na životné prostredie, na rýchlosť života, na spôsob nášho myslenia, na spôsob, akým vidíme sami seba, ako reagujeme na okolie, prírodu a ako sa mení mocenský systém. Všetko sú to systematické zmeny. Tieto veci sa dejú v celom systéme. Nestačí, keď povieme, že autá sú skvelé, lebo nás hoci kde dovezú. Autá zrýchľujú náš život, zapričínajú ropné vojny, spôsobujú veľké odpadové problémy, zabíjajú ľudí. Takže musíte si položiť množstvo systémových otázok pred tým, ako usúdite, či sú autá dobré. To isté platí pre PC, TV a každú technológiu.

Ak odpovíte na argument, že technológia sama o sebe nie je zlá ani dobrá, záleží na tom, ako ju využívame?

To je častá rétorika súčasnosti. Myšlienka, že technológia je neutrálna, že nemá sociálne, politické a environmentálne vlastnosti, je skutočne nebezpečná. Zoberte si atómovú energiu a solárnu energiu. Obe sú energie, ale majú v svojej podstate rôzne dopady na systém. Atómová energia je v svojej podstate centralizovaná energia. Vyžaduje centralizované vojensko-priemyselné inštitúcie. Nikto nevie, čo s 250 000 rokmi rádioaktivity odpadu. Ak by sme posudzovali energiu len podľa toho, kto ju používa, bolo by to ako by sme povedali: „Ak sa nejakí dobrí ľudia dajú dokopy a budú riadiť priemysel jadrovej energie, odpad nebude musieť byť zabezpečený počas 250 000 rokov. Avšak tieto veci sú špecifické pre konkrétnu technológiu. Nie je to otázka toho, či ju používajú dobrí ľudia. Slnecná energia je presným opakom – zo svojej podstaty je lokalizovaná. Pár ľudí ju môže jednoducho prevádzkovať, nie je drahá, nemá žiadne trvalé negatívne dopady.

Niektorí ľudia si myslia, že počítače sú zo svojej podstaty lokalizujúce, pretože decentralizujú inštitúcie a spájajú ľudí novými spôsobmi a dávajú im určitú moc.

Je to ďalší príklad neschopnosti uplatniť systémový pohľad. Ľudia môžu komunikovať s priateľmi, spojiť sa s rovnako rozmýšľajúcimi ľuďmi ...Ale počítač nezmení fakt, že veľké centralizované inštitúcie - korporácie, armáda, vlády atď, môžu používať tieto isté počítače s oveľa väčšími spojeniami a s oveľa väčšou reálnou mocou. Takže internet nezastaví výrub lesa alebo to, aby peňažné špekulácie ovplyvnili osudy komunít. Je nutné hľadať na všetky dimenzie technológie. Ak Vám umožní počítač robiť Vašu prácu lepšie, nenamietam voči tomu. Ale je ilúziou veriť, že používanie počítača nejakým zmení centralizovaný systém moci. Pre tých, ktorí usilujú o rozvoj spravodlivých a trvaloudržateľných systémov, používanie počítača predstavuje čistú stratu nie zisk.

Jednou z najpozoruhodnejších pasáží vo Vašej knihe „V neprítomnosti posvätného“ je tá, kde opisujete cestu do severozápadnej Kanady, aby ste sa porozprávali s asociáciou inuitských žien o dopade televízie.

Bol som pozvaný organizáciou Asociácia domorodých žien severozápadných teritórií. Keď som prišiel, bolo 40 pod nulou. Údolie rieky MacKenzie má 22 komunít pôvodných obyvateľov. Sú roztrúsení po obrovskej ploche. Stále majú veľmi úspešnú tradičnú ekonomiku založenú na love a rybolove, žijú komunitným spôsobom v zrubových domoch. Pozvali ma, pretože do tejto oblasti prenikla televízia. Asociácia žien zaznamenala prvé zmeny v komunitách, kde prišla televízia. Muži nechodili von na ľad loviť ryby tak často ako zvyčajne. Starostlivosť o zvieratá nebola dostatočná. Deti nechceli chodiť von a hrať tradičné hry. Začali túžiť po veciach ako sú autá (napriek tomu, že tam nie sú žiadne cesty). Susedia sa spolu toľko nerozprávali, nepletli spolu siete, nevarili a nejedli spolu....komunitný život sa rozpadal. Najdôležitejšia vec, ktorú mi povedali, bola strata rozprávania príbehov. Pravidelne počas večerov sa stretávali najstarší s najmladšími v rohu domu – niekoľko rodín spolu – a starí ľudia rozprávali tradičné príbehy z minulosti. Prostredníctvom počúvania týchto príbehov si mohli mladí ľudia pmátať kto sú, čo je cenné na ich ľude a ako prežiť v drsnom prostredí. Príbehy boli oknom k ich koreňom. Tiež bolo dôležité to, že sa spolu rozprávali mladí so starými. Bolo tu veľa lásky a deti boli hrdé na spojenie s ich starými rodičmi. Zrazu to veštiko krachlo príchodom televízie. Rozprávanie príbehov sa skončilo. Teraz rodiny spolu sedia ticho – všetky generácie pokope a pozerajú Dallas, seriál o hŕstke bielych ľudí stojacich okolo bazénu pijúc Martini a intrigujúc medzi sebou.

Myslím si, že ľudia často mávajú tendenciu robiť rozhodnutia z hľadiska veľmi emotívneho a často aj sebeckého. To však neustále poháňalo človeka počas celej jeho histórie posunúť sa do predu. Ale snád' sa tu nájdú príklady ľudí, ktorí neboli poháňaní touto agresívnou silou.

Mohol by som vás na chvíľu prerušiť keďže nesúhlasím s týmto názorom? Tvrdenie, že ľudia sú poháňaní sebeckosťou či chamtivosťou platí najmä pre priemyselne vyspelú spoločnosť. Môže to taktiež platiť aj pre tých, ktorí stratili svoju komunitu dôsledkom vplyvu technicky vyspelej spoločnosti, pri ktorom sa narušil pôvodný kooperujúci, vzájomne spätý model nažívania v prírode. Ale už od začiatku zaznamenávania histórie mnoho komunit existuje popri západnej civilizácii a tieto komunity do dnešného dňa zachovávajú model žitia, ktorý je založený na vzájomnej spolupráci, konsenze, a nie iba na vlastnom záujme. Práve som čítal jednu časť z "The New Yorkeru" o Penanských ľuďoch z Indonézie. Boli na súdnom pojednávaní kvôli zablokovaniu mosta, cez ktorý prechádzali nákladné vozidlá a ničili prales. Počas súdneho procesu bolo jasné, že nerozumeli pojmu zločin keďže očividne nepoznali kriminalitu. Požiadali ich, aby teda uviedli príklad konania alebo správania sa, s ktorým by sa iní členovia ich spoločnosti neztotožňovali. Na chvíľku sa okolo seba zhlukli, aby podiskutovali o tejto otázke a potom odpovedali, že ak niekto nezdieľa niečo, čo má s ostatnými, tak spoločnosť ním opovrhne. To bolo jediné čo uviedli ako prečin. Takže na základe toho musím zamietnuť myšlienku, že sebeckosť je vrodená. Skôr tomu rozumiem tak, že sebeckosť je súčasťou ľudských vlastností, ale myslím si, že sa to odvíja aj od kontextu životov, akými žijeme v súčasnosti. Sme totiž natoľko izolovaní, že máme tendenciu jednať iba v našom vlastnom záujme.

Ako sa potom popasujeme s chamtivosťou, agresivitou, našou neochotou vzdať sa niečoho? Ako to zmeníme? Ako sa máme vrátiť späť do čias posvätnosti a akým spôsobom to hromadne rozšíriť?

To je jedna z najväčších záhad - ako sa vám to podarí dosiahnuť a ako zvládnete to, aby ste neprepadli pocitom zúfalstva kvôli ťažkostiam pri dosahovaní tohto cieľa? Nemám žiadnu fixnú odpoveď, ktorá by bola sloganom, ale je nepochybné, že to čo máme teraz, nefunguje. Sny utopistickej existencie propagovanej zástancami technologicko-priemyselného spôsobu života za posledných sto rokov sú teraz dokázateľne mylné. Nie sú to, čo sme dostali. No čo sme získali, je odcudzenie, dezorientácia, ničenie našej planéty, ničenie prírodných systémov, diverzity, homogenizácia kultúr a regiónov, kriminalita, bezdomovci, choroby, nadmerné rozdiely. Máme špinu na našich rukách. Tento systém tu nebol až kým sa nezačal propagovať. Život bude skutočne lepší, ak sa oslobodíme z kolotoča priemyslu a technológií a pôjdeme inou cestou. Ľudia sa budú vďaka tomu cítiť šťastnejšími. Nemusí im to priniesť viac peňazí, no na druhej strane ani zlepšenie ich finančnej stránky situáciu nezmení. Zahrnutie sa tovarom neprinesie spokojnosť a mnoho ľudí to vie.

Niektorí ľudia tvrdia, že všetko je posvätné, existencia čohokoľvek je ukážka života v jeho rôznych podobách.

Povedať, že všetko je posvätné, v sebe zahŕňa, že všetko je akceptovateľné. No a to len umožňuje, aby akákoľvek existujúca situácia naďalej existovala a zmenu tejto situácie ponecháva na iné sily.

Myslíte si, že je možné pracovať na zmiernení utrpenia kdekoľvek ho niekto zbadá zatiaľ čo sa pridržiava názoru, že všetko je posvätné?

Pýtate sa, či môžeme povedať, že nukleárna energia je posvätná pretože je to ďalší výtvor a aj napriek tomu pracovať proti nej. Nevieť. Z praktickej stránky sa neztotožňujem s týmto názorom. Nepovažujem to za obzvlášť užitočný spôsob zmyslania. Namiesto toho, vnímam to ako pôvodní Američania a iné pôvodné domorodé spoločnosti: celostné chápanie

a vzťah s iným životom, ktorý je uctievaný a udržiavaný. Ak sa ľudia v daždovom pralesi ocitnú zoči voči nádrži, nepozrú sa naňu a nepovedia, "Toto je ďalší z posvätných výtvorov." Čo však naozaj povedia je "To zabíja život. To ničí život. To je proti planéte Zem. Myslím, že to oveľa viac pomáha vnímať podstatu než len tvrdiť, že veci sú posvätné. Na čom mi najviac záleží, je to, ako sa ľudia pozerajú na posvätnosť v súvislosti s ich konaním. Vnímanie posvätnosti domorodých ľudí zahŕňa hodnotový úsudok o tom, čo je správne konať a čo nie.

Randy Hayes, prezident Rainforest Action Network (Siete pre prácu v pralesoch) mi povedal, že pôvodní Američania by mohli zameniť termín "posvätný" za pojem "užitočný."

Zúčastnil som sa konferencie, ktorá sa zaoberala dôležitou prírodnou domorodou duchovnosťou a ceremónií pre civilizovanú komunitu. Viete, na začiatku konferencie chodíte dookola medzi ostatných a pýtate sa kto sú. Našou tendenciou je odpovedať niečo v tomto duchu "Som Jerry Mander a robím to a to."

Áno, keď sa nás pýtajú aby sme im povedali kto sme, zvyčajne im odpovieme čo robíme.

Správne. Jednej žene z Kanadskej Indiánskej rezervácie to trvalo 45 minút kým popísala kto je. Začala s jej prastarými rodičmi a opísala kde žili. Niektorí z nich boli ľudia žijúci pri riekach, ďalší z nich boli obyvateľmi hôr, iní zase pochádzali z opačnej strany hôr, alebo žili pri oceáne. Potom tá žena začala rozprávať to, čo vedela o iných predkoch z tej oblasti, kto boli a akí boli. Potom povedala to, že všetci títo ľudia sú jej súčasťou. Teda tvoria samotnú ju. To bola iba historická časť. Taktiež aj duchovná stránka bola toho súčasťou, ktorá mala odzrkadľovať to, čo ona robí práve teraz vo svete a aké je splynutie všetkých tých predkov. Na čo narážam je, že ak sa jej spýtate, kto vlastne je, tak začne rozprávať o niečom, čo súvisí s jej predkami, s prírodou, s jej komunitou a so spôsobom, akým bola daná komunita odjakživa spätá s tým miestom. Hovorila, že nesmieme rozprávať o duchovnosti ako keby to bolo niečo zakázané, pretože duchovno pochádza z podmienok existujúcich na mieste, kde sa všetky tieto komplexné vzťahy prejavujú a výsledkom toho celého je duchovno. Keď spomenula, ako by sme sa mohli dopracovať ku prirodzenej duchovnosti domorodcov, povedala, že to závisí od zachovania podmienok danej komunity, na základe ktorej duchovno vzrastá. Zdá sa, že u nás to funguje opačne. Z hľadiska nedostatočnej úcty, niečo vzniká, keďže sme úplne odtrhnutí od koreňov, bez akéhokoľvek zmyslu niest' následky konania, bez zmyslu pre rodinu, komunitu, bez ničoho.

Ale ako ste opísali vo vašej knihe, v priebehu niekoľkých rokov, Dénska a Inuitská kultúra boli nepriaznivo ovplyvnené objavom televízie. Prečo sa pozieranie Dallasu stalo omnoho atraktívnejšie než tradičné formy zábavy?

Nesúviselo to s tým, že ich kultúry boli nepriaznivo ovplyvnené televíziou. Vplyv televízie bol obrovský a oni ma požiadali, či by tam nemohli ísť, lebo ich to zaujímal. To bolo znamenie toho, že si to uvedomovali a nie naopak. To je ten rozdiel medzi domorodým obyvateľstvom a západnou civilizáciou.

Vlastníte auto?

Áno, mám auto.

Čo počítač?

Nie, nepoužívam počítač. Cítim, že počítače ozaj silne menia spôsob, ktorým rozmýšľame. Myslím, že počítače menia svet viac rapídne a viac negatívne ako čokoľvek iné. Takže nechcem mať s počítačom spojenie. Na druhej strane som spisovateľ. V podstate všetko, čo napíšem je vložené do počítača, aby sa to mohlo publikovať.

Máte televíziu?

V dome je televízia, ale nepozierám ju.

Ďakujem za rozhovor

Ako ušetriť pri praní

- Perte iba vtedy, keď je práčka plná, ušetríte tak vodu.
- Až 90% energie spotrebovanej pri praní ide na ohrev vody. Skoro pre všetky typy odevov by ste mohli vymeniť program prania v horúcej vode a plákania v teplej za pranie v teplej a plákanie v studenej vode.
- Perte len oblečenie, ktoré to naozaj potrebuje. Vonkajšie vrstvy ako sú košeľe, svetre a nohavice noste viac krát ako len jeden krát, než ich dáte vyprať.
- Šetríte energiou tým, že dáte sušiť prádlo vonku, alebo v suchej teplej miestnosti.
- Nepredpierajte, ak je to potrebné, tak prádlo namočte.

Vlastnoručne vyrobená sviečka

Stačia zvyšky vosku zo sviečok, kúsok knôtu, kovová nádoba, v ktorej vosk zohrejeme a formička, do ktorej vosk nalejeme. Najlepšie sa hodí rolka z toaletného papiera alebo nejaká papierová škatuľka, lebo ich ľahko z hotovej sviečky odstránime. Ak použijeme rolku, potrebujeme pod to ešte podložku, najlepšie kúsok kartónu. Do kartónu urobíme dierku, cez ktorú prevlečieme knôt a upevníme ho tak, aby sme ho mohli napnúť. Na to postavíme rolku. Roztopený vosk, ktorý necháme chvíľku ochladnúť-zhustnúť nalejeme do rolky, pričom ju silno pritlačíme k podložke, aby nám vosk nepretiekol. Kým vosk nezačne tuhnúť, držíme knôt napnutý. Do vosku môžeme pridať niečo na ozdobu, sušené kvietky, bylinky, kamienky, či pár kvapiek vonného oleja.

Tofu praženica

100 g tofu, 1 stredne veľká cibuľa, sójová omáčka, oregano, morská soľ, 3 PL oleja, koreniny podľa chuti

Pokrájanú cibuľu opražíme na oleji a vmiešame tofu, dochutené sójovou omáčkou, oreganom, soľou. Krátko osmažíme a podávame ako klasickú praženicu.

Maková pochúťka s naklíčenou pšenicom

4 PL naklíčenej pšenice, 4 PL pomletého maku, 1 väčšie jablko, hrozienka alebo iné sušené ovocie

Za hrst' sušeného ovocia zalejeme vodou a necháme niekoľko hodín namočené. K maku pridáme nastrúhané jablko, naklíčenú pšenicu, všetko spolu premiešame, pridáme sušené ovocie a všetko zalejeme vodou, v ktorom bolo namočené.

Malé celozrnné placky

celozrnná múka, voda, provensálske korenie, celá rasca, za studena lisovaný slnečnicový olej, soľ

Množstvo použitej múky závisí od počtu placiek, ktoré chceme pripraviť. Odhadom nasypeme celozrnnú múku do misky a zmiešame so zhruba rovnakým dielom vody. Prisypane rasce a korenie a suroviny spracujeme do kompaktnej hmoty. Ak sa nám zdá, že cesto je veľmi riedke alebo naopak suché, pridáme múku či vodu podľa potreby. Z výsledného cesta nakoniec tvarujeme maličké placky s hrúbkou cca 0,5 cm. Pečieme nasucho na kovovej platničke pokiaľ sa neprestanú rozpadávať a nezačnú chytat' farbu. Hotové potierame olejom, najlepšie za studena lisovaným slnečnicovým, pre jeho silne aromatickú chuť.

Koláčiky zo sušeného ovocia

po 20 dkg sušených sliviek, jablák, marhúľ a orechov, 40 dkg hrozienok, olej, celozrnná múka

Sušené ovocie a polovicu hrozienok zomelieme na mäsovom mlynčeku, zmiešame s mletými orechami a celými hrozienkami. Podľa potreby pridáme olej či múku tak, aby sa hmota dala formovať do valčeka. Uložíme do chladničky a vychladené krájame na kolieska.

VIANOCE

Obdarujme blízkych svojím srdcom

Nezadržateľne sa blížia Vianoce - čas lásky, pokoja a porozumenia, ale aj čas obdarovávania našich blízkych darčekom.

Často krátko vchádzame do obchodov a supermarketov bez akéhokoľvek predchádzajúceho rozhodnutia o tom, čo ideme kúpiť. Potrebujeme jednoducho uspokojiť svoju túžbu niečo nakúpiť. Zažívame tak jeden z najrozšírenejších prejavov konzumného životného štýlu.

Namiesto jednoduchého nakúpenia potrebných vecí, upokojujeme svoju túžbu nepotrebným a márnym nakupovaním. Zbytočné nakúpené veci vyrobené zbytočne minútu energiou tvoria následne len zbytočný odpad. Pri ťažbe surovín, pestovaní alebo výrobe tovaru vždy dochádza k zaťažovaniu životného prostredia. Či je to vznikom hľad pri ťažbe vzácnych kovov, únavou a prehnosťou pôd pri intenzívnom poľnohospodárstve, výrubom stromov, vypúšťaním odpadových vôd z výroby, únikom toxických spalín do ovzdušia, výrobou jadrovej elektrickej energie atď. Zamyslime sa, koľko vecí sme v živote kúpili alebo sme nimi boli obdarovaní a ani raz sme ich nepoužili. Skončili v spaľovni alebo na skládke odpadov. Kruh sa uzatvára avšak vždy s horším dopadom na kvalitu životného prostredia.

„Dobrý deň,“ - povedal malý princ.

„Dobrý deň,“ - povedal obchodník.

Bol to obchodník, čo predával vylepšené pilulky proti smädu. Stačilo raz za týždeň jednu zhltnúť, a človek nepociťoval potrebu napiť sa.

„Prečo to predávaš?“ - spýtal sa malý princ.

„Je to veľká úspora času,“ - odpovedal obchodník, „Vypočítali to odborníci. Ušetrí sa päťdesiat tri minút za týždeň.“

„A čo sa urobí s týmito päťdesiatimi tromi minútami?“

„Každý si s nimi urobí čo chce...“

„Keby som ja mal premárniť päťdesiat tri minút, šiel by som celkom pomaličky k studničke...“ - povedal si malý princ.

z knihy Antoine De Saint - Exupéry - MALÝ PRINC

Nájsť skutočné šťastie je cieľom života. To vedel i malý princ. Uvedomenie si, že pri nakupovaní ho nenájdeme, môže byť našim prvým krokom na ceste hľadania šťastia. Preto sa zamyslime, čo by najviac potešilo našich blízkych. Nie sú to „naj“ veci z reklám, ktoré očaria len na krátko. Sme to my. Je to naša prítomnosť. Radosť zo spoločne stráveného času. Niekedy plného rozprávania zážitkov a rozhovorov, nových spoločných objavov, inokedy len cítenie prítomnosti toho druhého, úsmevov alebo pohľadov na to ako spí. Darujme si na Vianoce radšej kúsok nás samých. Je to ten najkrajší darček.

Ak chceme darovať vec, nech je to vec, ktorá má dušu. Ktorá má svoj vlastný príbeh. Voňavé vrecúško s bylinkami, ktoré sme v lete nazbierali má v sebe slnko letných dní a radosť

pri ich zbieraní. Sušené hríby z lesa, ktoré sme dlho hľadali, kým sa samé rozhodli, že sa nám ukážu a darujú nám svoju energiu. Vlastnoručne maľovaný hrnček alebo obrázok, pri ktorom sme rozjímali, tešili sa z jeho krásy, mysleli na toho, ktorému ho darujeme. Vlastnoručne upletené ponožky, rukavice, ktoré v zime zahrejú našou láskou toho, ktorému ich darujeme... Túto lásku, radosť a energiu tieto darčeky odovzdávajú ďalej...

Vy kročme do nového roka s predsavzatím šťastnejšieho života a naplníme svoj voľný čas oddychom pre našu dušu a pohybom pre naše telo.

Kým si niečo kúpime, položíme si zopár otázok:

- Nepodľahol som reklame, ktorá sa mi snaží vnútiť to, čo vlastne ani nepotrebujem ?
- Skutočne sa bez toho nezaobídem ?
- Nestačí mi to, čo už teraz mám ?
- Nemôžem si to požičať od mojich priateľov, členov rodiny alebo z požičovne ?
- Ako dlho mi to bude fungovať ?
- Čo s tým urobím, keď mi to doslúži ?
- Dokážem si to sám opraviť, čistiť, udržiavať ?
- Správa sa výrobca ohľaduplne k ľuďom v treťom svete, zvieratám a životnému prostrediu ?
- Je to vyrobené z obnoviteľných zdrojov ?
- Je to vyrobené z recyklovaného materiálu a dá sa to po použití znovu zrecyklovať ?
- Nie je to zabalené v zbytočných obaloch ?
- Nie je to vyrobené zo škodlivých materiálov pre životné prostredie a zdravie ľudí a zvierat ?

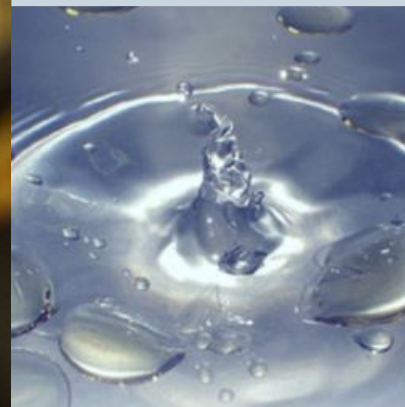
Ak sme si zodpovedali tieto otázky, môžeme vykročiť do obchodu.

Kvôli nám samým, ale i všetkému krásnemu okolo nás, dajme si do Nového roka pár predsavzatí. **BUDEM:**

- chodiť do obchodu s plátnovou taškou a s vreckami na pečivo, ovocie a zeleninu.
- kupovať len to, čo potrebujem.
- vyberať tovar, ktorý je zabalený čo najmenej, najlepšie vôbec.
- kupovať tovar od miestnych výrobcov.
- uprednostniť tovar s certifikovanými ekoznačkami: „Environmentálne vhodný výrobok“, „Produkt ekologického poľnohospodárstva“, „Fair Trade“.
- kupovať nápoje vo vratných obaloch.
- separovať odpad.
- sa zamýšľať nad svojimi malými i veľkými rozhodnutiami a nikdy pri tom nezabudnem na to, aký to bude mať vplyv na životné prostredie.

„Bohatí nie sú iba tí, čo veľa vlastnia, ale tiež tí, čo málo potrebujú,“ - Aristoteles

Branislav Moňok a Lenka Beznáková

V domácnosti sa snažím triediť všetky odpady, šetriť vodou, elektrickou energiou... Jednoducho sa snažím žiť tak, aby som bola čo najšetrnejšia k životnému prostrediu. Mám však jeden problém. Čo mám urobiť s použitým olejom z kuchyne?

Problematika použitého oleja je veľmi závažná a musím s poľutovaním skonštatovať, že v súčasnosti na väčšine územia SR nevyriešená.

V niektorých mestách a obciach SR, ale hlavne v zahraničí, sa použitý olej (myslím tým jedlý olej z varenia) zbiera do uzatvárateľných plastových vedierok. Tie nosia obyvatelia podľa potreby na zberné dvory, alebo sú naplnené vedierka zbierané mobilným zberovým systémom priamo od prahu dverí z jednotlivých domácností podľa vopred stanoveného časového harmonogramu.

Čo môžete urobiť Vy:

1. V úplne malých množstvách môžete použitý jedlý olej kompostovať aj na domácom kompostovisku. Olej je nevyhnutné dôkladne zmiešať so savým materiálom (slama, piliny...). Je dobré, ak je takýto kompost zakrytý proti dažďu, aby sa úplne predišlo vyplaveniu oleja do pôdy.
2. Informujte sa na vašom obecnom / mestskom úrade u pracovníka, ktorý ma na starosť problematiku odpadov, či má obec / mesto vypracovaný systém zberu použitých jedlých olejov z domácností a kam ho môžete odovzdať. V prípade, že v obci / meste máte systém zberu opotrebovaných olejov zavedený, stačí sa vám do systému zapojiť. V prípade, že systém zberu v obci / meste zavedený nemáte, nasleduje krok č.2. a 3.

3. Zaoberajte si nádobu, najlepšie takú, ktorá sa dá bezpečne uzavrieť. Môže to byť napr. PET fľaša (výhodné je mať aj lievik) alebo i nádoba – vedierko, v ktorých dovážajú do obchodných centier (TESCO, BILLA, HYPERNOVA...) šaláty a vyhadzujú ich. Do nádoby nasypme akýkoľvek savý materiál (piesok, piliny, hobliny, natrhane kúsky novin...) a môžeme sem začať vylievajú používaný olej. Po vylíatí oleja napr. z panvice - ju ešte vytrime papierovou utierkou a až následne umyeme vodou. Znečistenú utierku vložíme do nádoby na olej alebo do mikroténového vrečka. Vrečko pred vyhodením pevne uzavrieme. Ak sa nádoba naplní, uzavrieme ju a vyhodíme ju do nádoby na komunálny odpad (preto vedierko nikdy nekupujeme ale používame odpadový materiál).

Je pravda, že olej skončí na skládke alebo v spaľovni odpadov (teda nebude recyklovaný), ale je to lepšie riešenie ako by sa mal dostať nejakým spôsobom do akejkoľvek vody.

V žiadnom prípade nevyliavajte žiaden olej do výlevky umývadla, do záchoda a ani do žiadneho vodného zdroja. 1 dcl oleja dokáže znečistiť niekoľko tisíc litrov vody!!! Trochu námahy preto stojí za jej ochranu.

4. Napíšte na váš obecny / mestský úrad alebo oslovte vašich poslancov obecného / mestského zastupiteľstva a vyzvite ich, aby zabezpečili zber alebo aspoň zriadili miesto na zber použitého oleja vo vašej obci / meste.
5. Oboznámte svojich blízkych, známych, kolegov, spolužiakov atď. so správnymi spôsobmi nakladania s použitými olejmi.

Branislav Moňok

Priateľov Zeme - SPZ finančne podporili:

Európska komisia
HCWH - Health Care Without Harm
HEF- Humane Earth Foundation
REC

REGIONAL ENVIRONMENTAL CENTER

ekopolis
nadácia

Pri realizácii aktivít Priateľov Zeme - SPZ pomohli:

Katarína Mlyneková, Martin Valentovič, Miroslav Hašta, Kost'a, Miška Murajdová, Monika Bortáková, Roman Valentík, Julka Šimková, Marek Prypoň, Stano Tomek, Silvia Šolcová, Olga Bartková, Jozef Šuchta, Lenka Beznáková, Ján Vozár, Mirka Čerepová, Katarína Kohányiová, Ondrej Pačay, Juraj Hipš, Pawel Gluszynski, Karolina Růžičková, Kaja Macejková, Alice Bajusová, Andrej Koller, Dorotka Šariková, Rado Pešek, Martin Šrámek, Martin Gbúr a ďalší

Ďakujeme Vám